

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα, Τηλ.: 210 72 33 221-2, 210 72 33 216, Fax: 210 72 33 217,
Website: www.nchr.gr, E-mail: info@nchr.gr

Δήλωση ΕΕΔΑ

για τη

**Διασφάλιση της έγκαιρης έναρξης του σχολικού έτους 2017-2018 για τα παιδιά με
αναπηρίες και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες**

5 Ιουλίου 2017

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) είναι το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας σε θέματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Έχει συσταθεί με το Ν 2667/1998 σύμφωνα με κανόνες των Ηνωμένων Εθνών, τις «Αρχές των Παρισίων». Σε αυτήν μετέχουν πρόσωπα οριζόμενα από τριάντα δύο φορείς (ανεξάρτητες Αρχές, πανεπιστημιακές σχολές νομικών και πολιτικών επιστημών, συνδικαλιστικές οργανώσεις, ΜΚΟ, πολιτικά κόμματα και υπουργεία).

Δήλωση ΕΕΔΑ για τη Διασφάλιση της έγκαιρης έναρξης του σχολικού έτους 2017-2018 για τα παιδιά με αναπηρίες και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες¹

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, οφείλει, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που της αναγνωρίζει ο ιδρυτικός της νόμος, να παρακολουθεί θέματα δικαιωμάτων του ανθρώπου, να φροντίζει για τη δημόσια ενημέρωση και να αναπτύσσει πρωτοβουλίες για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, να εξετάζει την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου εκφέροντας σχετική γνώμη προς τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας.

Στο πλαίσιο του θεσμικού της ρόλου ως Εθνικού Θεσμού Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΘΑΔ), η ΕΕΔΑ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία και έχει ασχοληθεί ειδικά με δύο υψίστης προτεραιότητας για αυτήν θεματικές: την προστασία της παιδικής ηλικίας² και την προαγωγή των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρίες και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (εφεξής ΕΕΑ)³. Ως εκ τούτου, η ΕΕΔΑ κρίνει απολύτως απαραίτητο, ενόψει της επικείμενης έναρξης του νέου σχολικού έτους (2017-2018), να επανέλθει στις Συστάσεις της⁴ που δυστυχώς παραμένουν επίκαιρες και να εκφράσει εκ νέου τον προβληματισμό της για τη μερική μόνο εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας για την ειδική εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρίες και τη βαθιά ανησυχία της για τον κίνδυνο ετεροχρονισμένης – για ακόμη μια φορά – έναρξης του σχολικού έτους για τα παιδιά με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ που φοιτούν με παράλληλη στήριξη ή σε τμήματα ένταξης γενικών σχολείων ή σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (εφεξής ΣΜΕΑΕ).

Με αφετηρία το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι το δικαίωμα στην εκπαίδευση – όλων των παιδιών – είναι καθεαυτό θεμελιώδες και καταλυτικό για την υλοποίηση των ατομικών και πολιτικών ελευθεριών, καθώς και των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων και ότι η μη πραγμάτωσή του καθιστά την πρόσβαση σε άλλα δικαιώματα θεωρητική και το άτομο ευάλωτο σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁵, η ΕΕΔΑ θα ήθελε να επιστήσει την προσοχή των αρμόδιων Αρχών στην επιτακτική ανάγκη διασφάλισης της πλήρους εφαρμογής του δικαιώματος στην εκπαίδευση, όπως αυτό κατοχυρώνεται σε εθνικά, ευρωπαϊκά και διεθνή νομικά κείμενα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – και ιδίως το Σύνταγμα (άρθρο 16) και τους νόμους⁶, τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρα 23, 28 και 29)⁷, τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων

¹ Το παρόν κείμενο Δήλωσης εγκρίθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ την 5^η Ιουλίου 2017 και αποτελεί επικαιροποίηση της αντίστοιχης Δήλωσης της ΕΕΔΑ της 22^{ης} Ιουλίου 2016. Τις Δηλώσεις επεξεργάστηκαν και εισηγήθηκαν στην Ολομέλεια οι Ε. Βαρχαλαμά, Β' Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από τη ΓΣΕΕ), Ι. Λυμβαίος (Μέλος της ΕΕΔΑ ορισθέν από την ΕΣΑμεΑ) Ρ. Φράγκου, Επιστημονική Συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ και Ι. Κουβαριτάκη εκ μέρους του Συνηγόρου του Πολίτη/Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού.

² ΕΕΔΑ, [Συστάσεις για την Προστασία της Παιδικής Ηλικίας: Υγεία και Πρόνοια](#) (2014).

³ ΕΕΔΑ, [Συστάσεις της ΕΕΔΑ με αφορμή Σχέδιο Νόμου για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση](#) (2014).

⁴ ΕΕΔΑ, [Δήλωση ΕΕΔΑ για τη Διασφάλιση της έγκαιρης έναρξης του σχολικού έτους για τα παιδιά με αναπηρία και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες \(2016\)](#).

⁵ UN, Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), [General Comment 11: Plans of action for primary education \(art.14\)](#), 10 May 1999, E/C.12/1999/4, παρ. 4.

⁶ Βλ. Ν 3699/2008 για την *Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες* (ΦΕΚ 199/Α'2.10.2008), που αντικατέστησε το Ν 2817/00 και ισχύει όπως έχει τροποποιηθεί με τα άρθρα 26 του Ν 3879/2010, 56 του Ν 3966/2011, 28 του Ν 4186/2013, 14 του Ν 4229/2014 και 46 του Ν 4264/2014.

⁷ Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ) υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990. Έχει επικυρωθεί από 191 κράτη, δηλαδή το σύνολο των κρατών του πλανήτη, με εξαίρεση τις ΗΠΑ και τη Σομαλία. Από την Ελλάδα, κυρώθηκε στις 2 Δεκεμβρίου του 1992 με το Ν 2101/1992 για την *Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού* (ΦΕΚ

με Αναπηρίες (άρθρο 24)⁸, καθώς επίσης και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (άρθρο 13)⁹ – καθώς από τη διαδικασία παρακολούθησης της εφαρμογής τους προκύπτουν τα ακόλουθα ευρήματα:

- ο η διατήρηση του κινδύνου εμφάθυνσης των διακρίσεων, του στιγματισμού και του αποκλεισμού που βιώνουν τα άτομα με αναπηρίες, ιδίως σε σχέση με την πρόσβαση στην εκπαίδευση¹⁰.
- ο αδυναμία της Πολιτείας να ικανοποιήσει επαρκώς τις βασικές ανάγκες και να διασφαλίσει την ένταξη και συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες, καθώς επίσης και οι πάγιες ελλείψεις στα σχολεία σε εγκαταστάσεις, προσαρμοσμένα διδακτικά προγράμματα εξατομικευμένα και ομαδικά, εξειδικευμένο εκπαιδευτικό, ειδικό εκπαιδευτικό και βοηθητικό προσωπικό και ειδικό εξοπλισμό, αναγκαία για τη «συνεκπαίδευση» των παιδιών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ¹¹.
- ο όξυνση των χρόνιων προβλημάτων που παρατηρούνται στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ από την παρούσα οικονομική και κοινωνική κρίση και τα μέτρα λιτότητας που έχουν οδηγήσει σε σημαντικές περικοπές των δημόσιων δαπανών στον τομέα της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ¹².
- ο απουσία εθνικής βάσης δεδομένων και στατιστικών σχετικά με ιδιαίτερα εύάλωτες κατηγορίες παιδιών που χρήζουν ειδικής προστασίας, όπως είναι τα παιδιά με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ¹³.

Το έλλειμμα, δε, αυτό συμμόρφωσης με τις διεθνείς υποχρεώσεις της Χώρας μας έχει επισημάνει με έμφαση στο παρελθόν η ΕΕΔΑ, τονίζοντας ότι η ελληνική Πολιτεία εξακολουθεί να μην έχει συστήσει ανεξάρτητο μηχανισμό που θα προάγει, θα προστατεύει και θα παρακολουθεί την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (εφεξής ΔΣΔΑμεΑ), όπως απαιτεί το άρθρο 33, παρ. 2¹⁴. Η σύσταση και αποτελεσματική λειτουργία του μηχανισμού αυτού αναμένεται ότι θα συνδράμει ουσιαστικά στην έγκαιρη διαπίστωση των συστημικών ανεπαρειών και ελλειμμάτων εφαρμογής της ΔΣΔΑμεΑ, μεταξύ των οποίων και τα προαναφερθέντα θέματα ειδικής εκπαίδευσης. Προς το σκοπό μάλιστα της συμβολής της στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή της ΔΣΔΑμεΑ, και ιδίως του άρθρου 24 για τη διασφάλιση της συνεκπαίδευσης και ενός εκπαιδευτικού συστήματος ένταξης για όλα τα παιδιά, και κυρίως τα παιδιά με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ, η ΕΕΔΑ

192/A/2.12.1992), επικυρώθηκε και τέθηκε σε διεθνή ισχύ για την Ελλάδα από 10.6.1993 (ανακοίνωση Υπ. Εξ. ΦΕΚ 166/ Α/28.9.1993), οπότε και απέκτησε την κατά το άρθρο 28, παρ., 1 Συντ. υπερνομοθετική ισχύ.

⁸ Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (ΔΣΔΑμεΑ) και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο υιοθετήθηκαν με την Απόφαση 61/611 της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ στη Νέα Υόρκη, στις 13 Δεκεμβρίου 2006 και τέθηκαν σε ισχύ στις 4 Μαΐου 2008. Η Ελλάδα υπέγραψε στις 30.3.2007 τη Σύμβαση και στις 27.9.2010 το Πρωτόκολλο, ενώ και τα δύο κυρώθηκαν με το Ν 4074/2012 για την *Κύρωση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες* (ΦΕΚ 88/A/11.4.2012) και τέθηκαν σε ισχύ για την Ελλάδα από τις 30.6.2012.

⁹ Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (ΔΣΟΚΜΔ) κυρώθηκε με το Ν 1532/1985 για την *Κύρωση του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα* (ΦΕΚ 45/A/19.3.1985).

¹⁰ UN, Human Rights Committee, *Concluding observations on the second periodic report of Greece*, 3 December 2015, CCPR/C/GRC/CO/2, παρ. 9-10.

¹¹ UN, Committee on the Rights of the Child, *Concluding Observations: Greece*, CRC/C/GRC/CO/2-3, 13.8.2012, παρ. 51(b) και (d); UN, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *Concluding observations on the second periodic report of Greece*, 27 October 2015, E/C.12/GRC/CO/2, παρ. 40.

¹² UN, Committee on the Rights of the Child, *Concluding Observations: Greece*, CRC/C/GRC/CO/2-3, 13.8.2012, παρ. 17 και 18(b).

¹³ *Idem*, παρ. 19 και 20; UN, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *Concluding observations on the second periodic report of Greece*, 27 October 2015, E/C.12/GRC/CO/2, παρ. 40.

¹⁴ ΕΕΔΑ, *Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες: Προβλήματα σχετικά με την εφαρμογή της* (2014).

συμμετείχε πρόσφατα¹⁵ στη διαδικασία επεξεργασίας και υποβολής προτάσεων για την υιοθέτηση του Γενικού Σχολίου αριθ. 4 για το Δικαίωμα στη συνεκπαίδευση¹⁶.

Υπό το φως των ανωτέρω επισημάνσεων και λαμβάνοντας υπόψη, πέραν των Καταληκτικών Παρατηρήσεων και Συστάσεων των διεθνών ελεγκτικών οργάνων για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹⁷, καθώς και το Πόρισμα του Βοηθού Συνηγού του Πολίτη σχετικά με την προβληματική υλοποίηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ¹⁸, η ΕΕΔΑ, επανερχόμενη ουσιαστικά σε παλαιότερες και πάγια – δυστυχώς – επαναλαμβανόμενες Συστάσεις της¹⁹, διατυπώνει εκ νέου τις ακόλουθες παρατηρήσεις-συστάσεις²⁰:

Γενικού Ενδιαφέροντος Παρατηρήσεις:

Ι. Ένταξη της ΕΑΕ στο γενικό εκπαιδευτικό σύστημα

Η ΕΕΔΑ αναγνωρίζει τη δραστηριοποίηση και την πρόοδο²¹ των εργασιών του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (εφεξής ΥΠΕΘ)/Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής, επισημαίνει ωστόσο με λύπη ότι η Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση (εφεξής ΕΑΕ)²² εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται ως δευτερεύουσας σημασίας, έναντι, όχι μόνο της Γενικής Εκπαίδευσης, αλλά και της Παιδείας συνολικά. Για την αποτροπή φαινομένων μεμονωμένης αντιμετώπισης της ΕΑΕ σε επίπεδο εθνικής πολιτικής παιδείας και τη διασφάλιση όχι μόνο ίσων ευκαιριών αλλά και ίσου εκπαιδευτικού αποτελέσματος για όλους τους μαθητές χωρίς διακρίσεις, η ΕΑΕ είναι σημαντικό να ενταχθεί ρητά στον εθνικό διάλογο για την παιδεία και να αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος του γενικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η ένταξη, δε, αυτή των παιδιών στη γενική εκπαίδευση είναι σημαντικό να

¹⁵ [The Greek National Commission's for Human Rights \(GNCHR\) views on the Draft General Comment on Article 24 CRPD](#), 15 January 2016.

¹⁶ UN, Committee on the Rights of Persons with Disabilities, [Draft General Comment no. 4, on The right to inclusive education \(Article 24\)](#).

¹⁷ Βλ. την ιδιαίτερου ενδιαφέροντος καταδίκη της Γαλλίας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης για μη συμμόρφωσή της με τις διεθνείς υποχρεώσεις που υπέχει δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 15, παρ. 1, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ΕΚΧ) για διασφάλιση του δικαιώματος των προσώπων που μειονεκτούν σωματικά ή διανοητικά στην εκπαίδευση Council of Europe, European Committee of Social Rights, *European Action of the Disabled (AEH) v. France*, Complaint No. 81/2012, Strasbourg, 11 September 2013; Committee of Ministers, Resolution CM/ResChS(2014)2, *Action européenne des handicapés (AEH) v. France*, Complaint No. 81/2012 (Adopted by the Committee of Ministers on 5 February 2014 at the 1190th meeting of the Ministers' Deputies).

¹⁸ Συνήγορος του Πολίτη, Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού, [Πόρισμα με θέμα «Προβλήματα στην υλοποίηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία ή/και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες»](#), Νοέμβριος 2015. Βλ. και Συνήγορος του Πολίτη, [Ετήσια Έκθεση 2016](#), σελ. 86 επ.

¹⁹ ΕΕΔΑ, [Συστάσεις της ΕΕΔΑ με αφορμή Σχέδιο Νόμου για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση](#) (2014).

²⁰ Προς το σκοπό μάλιστα αυτό και με στόχο την κατανόηση των ζητημάτων που δυσχεραίνουν στην πράξη την ουσιαστική πρόσβαση των ατόμων με ΕΕΑ στην εκπαίδευση, η ΕΕΔΑ διοργάνωσε, την Τετάρτη, στις 13 Ιουλίου 2016, διαβούλευση με ενδιαφερόμενους φορείς. Τη διαβούλευση συγκάλεσε το Β' Τμήμα της ΕΕΔΑ (Οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα) και συμμετείχαν εκπρόσωποι του Συνηγού του Πολίτη (Κύκλος Δικαιωμάτων Παιδιού), της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ), του Κέντρου Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής της ΓΣΕΕ (ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ), της Ομοσπονδίας Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Ελλάδας (ΟΙΕΛΕ), των Αποφοίτων Τμημάτων Ειδικής Αγωγής (ΣΑΤΕΑ), του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού και του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Η ΕΕΔΑ ευχαριστεί τους φορείς και τους εκπροσώπους τους για την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ανταλλαγή απόψεων, καθώς επίσης και την έγγραφη κατάθεση των θέσεών τους. Η ΕΕΔΑ θα ήθελε επίσης να ευχαριστήσει την Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων Παιδιών με Δυσλεξία και Μαθησιακές Δυσκολίες για την έγγραφη υποβολή των Θέσεών της.

²¹ ΥΑ 172877/Δ3/17-10-2016 (ΦΕΚ Β'3561/4-11-2016) « Καθορισμός διαδικασίας σχεδιασμού, υλοποίησης και αξιολόγησης προγραμμάτων συνεκπαίδευσης»

²² Επισημαίνεται στο σημείο αυτό ότι προτιμάται, ως επιστημονικά πιο δόκιμος, ο όρος «ειδική εκπαίδευση», ωστόσο στο παρόν κείμενο για λόγους συνέχειας με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο γίνεται χρήση του όρου «ειδική αγωγή και εκπαίδευση (ΕΑΕ)». Βλ. πιο πάνω, Ν 3699/2008 για την *Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*, υποσημείωση αριθ. 6.

πραγματοποιηθεί με ομαλό τρόπο, ύστερα από διαβούλευση με τους ενδιαφερόμενους φορείς και με παράλληλη πρόβλεψη για τη βελτίωση των υφιστάμενων δομών και την ευελιξία στη φοίτηση των μαθητών (δυνατότητα μετάβασης από ειδικό σε γενικό σχολείο), με στόχο την αποτελεσματικότερη ικανοποίηση των εκπαιδευτικών τους αναγκών, λαμβάνοντας παράλληλα μέριμνα για τη διαμόρφωση μιας μεταβατικής περιόδου από την οποία θα εξαρτηθεί και το μελλοντικό έργο των ΣΜΕΑΕ. Η ΕΕΔΑ διαβεβαιώνει για την ετοιμότητα και προθυμία της να συμβάλει στη διαδικασία αυτή διαβούλευσης.

II. Συμπληρωματική λειτουργία της ΕΑΕ από ευρωπαϊκά προγράμματα και ισότιμη ένταξή της στον κρατικό προϋπολογισμό

Σε άμεση συνάρτηση με την αντιμετώπιση της ΕΑΕ ως δευτερεύουσας σημασίας στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος, κρίσιμο ζήτημα συνιστά το γεγονός ότι μακροχρόνια και σε πάγια βάση, οι πιστώσεις που διατίθενται για τη στελέχωση των ΣΜΕΑΕ ή την εκπαιδευτική υποστήριξη μαθητών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ στο γενικό σχολείο δεν συνάδουν με τις υποχρεώσεις της Πολιτείας, όπως αυτές προκύπτουν από την ισχύουσα νομοθεσία, καθώς δεν αντιστοιχούν στις πραγματικές και διαπιστωμένες εκπαιδευτικές ανάγκες του ενδιαφερόμενου μαθητικού πληθυσμού σε ειδικά υποστηρικτικά μέτρα, εξειδικευμένο προσωπικό, κατάλληλα προσαρμοσμένα εκπαιδευτικά προγράμματα και διδακτικό υλικό. Για την αντιμετώπιση της χρόνιας ανεπάρκειας σε πόρους και ανθρώπινο δυναμικό και της διαιώνισης της ανισότητας που προκύπτει *de facto* μεταξύ της ΕΑΕ και της γενικής εκπαίδευσης, η ΕΕΔΑ προκρίνει ως αναγκαία την εγγραφή των πιστώσεων για την ΕΑΕ στον κρατικό προϋπολογισμό και την αποσύνδεση της αποκλειστικής χρηματοδότησής της από τα προγράμματα του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (εφεξής ΕΣΠΑ). Η τυχόν αξιοποίηση προγραμμάτων ΕΣΠΑ θα πρέπει να γίνεται συμπληρωματικά, για τη διασφάλιση επιπλέον αναγκαίων πόρων, ιδίως, για την προώθηση της συνεκπαίδευσης (*inclusive education*) για όλα τα παιδιά με νέα εκπαιδευτικά πρότυπα στην πράξη.

III. Κατάλληλος προγραμματισμός της ΕΑΕ για την έγκαιρη κάλυψη των αναγκών των μαθητών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ

Ο διαρκής κίνδυνος ετεροχρονισμένης έναρξης του σχολικού έτους όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης και τα συνακόλουθα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ΕΑΕ στη Χώρα μας συνδέονται με τη συστηματική απουσία κατάλληλου προγραμματισμού και συντονισμού των αρμοδίων κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών της εκπαίδευσης, οι οποίοι ωστόσο είναι κοινός τόπος ότι δεν είναι ανέφικτοι (ιδίως για μαθητές που ήδη φοιτούν σε σχολικό πλαίσιο από το προηγούμενο έτος), δεδομένου ότι οι ανάγκες της ΕΑΕ δεν προκύπτουν εκτάκτως, αλλά υφίστανται και είναι γνωστές πριν την έναρξη του εκάστοτε σχολικού έτους. Ο έγκαιρος προγραμματισμός για την κάλυψή τους, επομένως, είναι απολύτως εφικτός. Η ΕΕΔΑ προτείνει τη λήψη ειδικής μέριμνας και προγραμματισμού, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία από το εκάστοτε προηγούμενο σχολικό έτος, για τη διασφάλιση της επάρκειας των διατιθέμενων πιστώσεων, καθώς και για την έγκαιρη ολοκλήρωση των διοικητικών διαδικασιών, ώστε η λειτουργία των Τμημάτων Ένταξης (εφεξής ΤΕ), της παράλληλης στήριξης και των ΣΜΕΑΕ, ή η εξατομικευμένη υποστήριξη των μαθητών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ να ξεκινά με την έναρξη του κάθε σχολικού έτους παράλληλα με το γενικό σχολείο όπως προβλέπεται στη νομοθεσία.

IV. Ενεργοποίηση μηχανισμού παρακολούθησης δεδομένων από την ΕΑΕ

Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει την πρόοδο των εργασιών για το Ηλεκτρονικό Μητρώο Δεδομένων Μαθητών ΑμεΑ, ωστόσο επισημαίνει ότι η τήρηση στοιχείων για όλες τις παραμέτρους της ΕΑΕ είναι ουσιαστικός παράγοντας για την αξιολόγηση των αναγκών που υπάρχουν και τη λήψη των μέτρων που ενδείκνυνται για την προστασία του δικαιώματος στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ και κατ' επέκταση της ισότιμης ένταξής τους στο κοινωνικό σύνολο. Για την ουσιαστική πραγμάτωση των στόχων της ΕΑΕ για τους μαθητές με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ, συστήνεται η διασφάλιση της έγκαιρης και έγκυρης παροχής στοιχείων από τις εκπαιδευτικές μονάδες προκειμένου να

αποτυπώνεται η πραγματική κατάσταση, τα αριθμητικά δεδομένα και, συνακόλουθα, οι ελλείψεις και στα τρία επίπεδα: δομών, υπηρεσιών, προγραμμάτων και εκπαιδευτικού υλικού (σχολείων και διαγνωστικών φορέων), μαθητικού πληθυσμού και επαγγελματιών (εκπαιδευτικών και ειδικοτήτων) και να γίνεται αποτελεσματικότερα ο προγραμματισμός. Στο πλαίσιο αυτού του μηχανισμού θα μπορούσε να λειτουργεί και Παρατηρητήριο σε περιφερειακό επίπεδο για την παρακολούθηση των θεμάτων που αφορούν στην ΕΑΕ. Η ΕΕΔΑ θα ήθελε, ωστόσο, στο σημείο αυτό να υπενθυμίσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το Ν 2472/1997 για την *Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*²³ και, πιο συγκεκριμένα, τις ειδικότερες προϋποθέσεις επεξεργασίας ευαίσθητων δεδομένων όταν η επεξεργασία αφορά σε δεδομένα υγείας των παιδιών από μη αρμόδιους φορείς.

Ειδικότερου Ενδιαφέροντος Παρατηρήσεις:

I. Αντιστοίχιση διατιθέμενων πιστώσεων με το θεσμικό πλαίσιο και τις πραγματικές διαπιστωμένες ανάγκες των μαθητών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ

Το κύριο ζήτημα που εγείρεται από τη ενασχόληση με το ειδικότερο θέμα της ΕΑΕ είναι αυτό της χρόνιας υποχρηματοδότησης της ΕΑΕ, που οφείλεται όχι μόνο στην ανεπάρκεια των διατιθέμενων πόρων για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ, αλλά και στην άνιση κατανομή του συνόλου των πιστώσεων από το ΥΠΕΘ μεταξύ των διαφορετικών πεδίων και χρηματοδοτούμενων φορέων της αρμοδιότητάς του και, πιο συγκεκριμένα, στη σοβαρότατη ανεπάρκεια των πιστώσεων που διατίθενται προς τη Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής για την υλοποίηση της ΕΑΕ. Για την επίτευξη των στόχων της ΕΑΕ σύμφωνα με τις προβλέψεις του νόμου για την εκπαίδευση και την κοινωνική ένταξη των μαθητών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ, συστήνεται η επαναξιολόγηση της κατανομής των πόρων σε χρηματοδοτούμενους από το ΥΠΕΘ φορείς και η συνεπακόλουθη ενίσχυση του προϋπολογισμού της ΕΑΕ, κατά τρόπο που να υποδηλώνει έμπρακτα ότι η ΕΑΕ λαμβάνεται υπόψη από την Πολιτεία ως σημαντικό, ισότιμο κομμάτι της εκπαίδευσης στο σύνολό της.

II. Πλήρωση των υφιστάμενων θέσεων από μόνιμο προσωπικό, σύσταση νέων οργανικών θέσεων στην ΕΑΕ και ενίσχυση προσωπικού σε αριθμό και ειδικότητες

Η ΕΑΕ, σε αντίθεση με τη γενική εκπαίδευση, βασίζεται κυρίως σε έκτακτο και προσωρινό προσωπικό (αναπληρωτές), καθώς, σε πάγια βάση, δεν πληρούνται οι υφιστάμενες οργανικές θέσεις με διορισμό μόνιμου προσωπικού, ούτε συστήνονται επαρκείς οργανικές θέσεις εκπαιδευτικού, ειδικού εκπαιδευτικού και ειδικού βοηθητικού προσωπικού στις ΣΜΕΑΕ, γεγονός που δυσχεραίνει σημαντικά τη λειτουργία των ΣΜΕΑΕ με συνέπεια, μεταξύ άλλων, και την καθυστέρηση έναρξης του σχολικού έτους. Σημειώνεται, επίσης, ότι η καθυστέρηση στη στελέχωση των ΣΜΕΑΕ, σε συνδυασμό με την αλλαγή των προσώπων κάθε σχολική χρονιά σε αυτές λόγω έλλειψης μόνιμων διορισμών, επιφέρει αρνητικό αντίκτυπο:

- τόσο στους μαθητές, οι οποίοι χάνουν μεγάλο τμήμα της σχολικής φοίτησης σε σύγκριση με τους μαθητές της τυπικής εκπαίδευσης, δυσκολεύονται να προσαρμοστούν στις συχνές αλλαγές των προσώπων σε επίπεδο προσωπικού και περιορίζονται ως προς την ανάπτυξη του δυναμικού τους,
- όσο και στους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι περιορίζονται στον εκπαιδευτικό προγραμματισμό, την αξιολόγηση και τη στοχοθεσία των μαθητών τους, ματαιώνονται λόγω της μη δυνατότητας ανάληψης των ίδιων μαθητών εξαιτίας του καθεστώτος της αναπλήρωσης και περιορίζονται στον προσωπικό και οικογενειακό τους προγραμματισμό.

---

²³ ΦΕΚ 50/Α'10.4.1997.

Λαμβανομένων υπόψη ότι η διασφάλιση σταθερότητας σε γενικά σχολεία και ΣΜΕΑΕ όπου φοιτούν μαθητές με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ αποτελεί στοιχείο καθοριστικής σημασίας και ότι η εναλλαγή προσώπων μπορεί να δυσχεράνει σημαντικά την εκπαιδευτική διαδικασία, τη σχολική προσαρμογή και την πρόοδο των μαθητών, καθώς παρατηρείται το φαινόμενο το 80% του προσωπικού των ειδικών σχολείων να αλλάζει κάθε χρόνο, συστήνεται η στελέχωση της ΕΑΕ με μόνιμους εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων σε όλες τις βαθμίδες. Σε κάθε περίπτωση, κρίνεται ως πολύ σημαντική και η διασφάλιση του εργασιακού καθεστώτος και των ασφαλιστικών δικαιωμάτων των εκπαιδευτικών, ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι η συντριπτική πλειοψηφία του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού είναι αναπληρωτές, γεγονός που συνεπάγεται την απώλεια των ασφαλιστικών τους δικαιωμάτων για το μισό περίπου έτος.

III. Ειδική επιμόρφωση, κατάρτιση και επανακατάρτιση του προσωπικού που απασχολείται στην ΕΑΕ

Οι σοβαρές ανεπάρκειες και ελλείψεις που παρατηρούνται πάγια σε πόρους και ανθρώπινο δυναμικό συντελούν αναπόφευκτα στην αδυναμία των ΣΜΕΑΕ αλλά και του εκπαιδευτικού προσωπικού παράλληλης στήριξης ή τμήματα ένταξης σε γενικά σχολεία να παράσχουν στους μαθητές επαρκή εκπαίδευση και υποστήριξη ανάλογα με τις αναπηρίες και/ή τις ΕΕΑ τους, ή τα προβλεπόμενα στο νόμο ειδικά προσαρμοσμένα εκπαιδευτικά προγράμματα, ή τα προγράμματα ψυχοπαιδαγωγικής υποστήριξης, δημιουργικής απασχόλησης, συστηματικής παρέμβασης και αποκατάστασης που πρέπει να παρέχονται κατά κύριο λόγο μέσα από τις ΣΜΕΑΕ. Προς το σκοπό, συνεπώς, της διεύρυνσης του ρόλου των εκπαιδευτικών ως εφαρμοστών της συνεκπαίδευσης και της κατά προτεραιότητα λήψης υπόψη και αντιμετώπισης των αναγκών κάθε μαθητή, προκρίνεται η διαρκής επιμόρφωση του εκπαιδευτικού, ειδικού εκπαιδευτικού και ειδικού βοηθητικού προσωπικού στις ΣΜΕΑΕ.

Στο ίδιο πλαίσιο προτείνεται και η επιμόρφωση των διευθυντών των σχολικών μονάδων σε ζητήματα συνεκπαίδευσης και ένταξης, αλλά και σε ζητήματα που σχετίζονται με τη σχέση και την επικοινωνία με τους γονείς, την υποστήριξη και την επαγγελματική ανάπτυξη των όλων εκπαιδευτικών της μονάδας, προκειμένου οι μονάδες να μπορούν να διαχειριστούν τη διαφορετικότητα αποτελεσματικά.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρέπει να παρέχεται από το ΥΠΕΘ δωρεάν, οριζόντια και οργανωμένα προς όλους τους εκπαιδευτικούς, εκτός σχολικών ωρών, ώστε να μην αναγκάζεται ο εκπαιδευτικός να καταφεύγει σε ιδιωτικά ή άλλα κέντρα για την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων.

IV. Αναλυτικά προσαρμοσμένα προγράμματα ΕΑΕ

Η ΕΕΔΑ θεωρεί επίσης κρίσιμη την υποχρεωτικότητα της εφαρμογής αναλυτικών προσαρμοσμένων προγραμμάτων ΕΑΕ τόσο στην α'βάθμια ΣΜΕΑΕ όσο κυρίως στη β'βάθμια ΣΜΕΑΕ. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η αναγκαία εξατομικευμένη προσέγγιση για κάθε μαθητή, λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές εκπαιδευτικές του ανάγκες, με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει εγγύηση για την αποτελεσματική πρόσβαση στο δικαίωμα στην εκπαίδευση, όπως αυτό προβλέπεται και στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία. Ικανοποιείται, παράλληλα, η υποχρεωτικότητα της εκπαίδευσης όπως αυτή ορίζεται από το Σύνταγμα και το Ν 3699/2008 (ΦΕΚ Α', 199/ 2.10.2008).

V. Ενίσχυση προσβασιμότητας των γενικών σχολείων και των ΣΜΕΑΕ

Ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα, το οποίο μάλιστα επιτείνεται από την εξαιρετικά δύσκολη συγκυρία κοινωνικο-οικονομικής κρίσης που διανύει η Χώρα και τη συνεπακόλουθη εξάρτηση της χρηματοδότησης της ΕΑΕ από τους πόρους του ΕΣΠΑ, συνίσταται στο ζήτημα της περιορισμένης ή και

ανύπαρκτης σε ορισμένες περιπτώσεις διαθεσιμότητας εκπαιδευτικών υπηρεσιών για τα παιδιά με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ. Πρόβλημα το οποίο είναι ασφαλώς πολύ πιο έντονο στην περιφέρεια και ιδιαίτερα τις απομακρυσμένες ή νησιωτικές περιοχές. Με γνώμονα την ουσιαστική απάντηση στις ανάγκες όλων των μαθητών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ, προτείνεται η ενίσχυση της προσβασιμότητας των σχολείων της ΕΑΕ, και η κατάλληλη διαμόρφωση σχολικών συγκροτημάτων που ήδη υπάρχουν, κατά τρόπο ώστε να πληρούν, στο βαθμό που είναι δυνατό, τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού.

Επίσης, συστήνεται η διατήρηση και ενίσχυση των τμημάτων ένταξης μερικής και πλήρους φοίτησης, καθώς προβλέπεται στη νομοθεσία και κρίνεται χρήσιμη η διατήρηση, αφενός, των τμημάτων ένταξης μερικής φοίτησης για παιδιά με δυσκολίες μάθησης αλλά χωρίς νοητική ανεπάρκεια, αφετέρου, των τμημάτων ένταξης πλήρους φοίτησης με διαφορετικό πρόγραμμα για παιδιά με νοητική ανεπάρκεια καθώς και παιδιά με αυτισμό και νοητική ανεπάρκεια. Και στις δυο περιπτώσεις, πρέπει να υπάρχει πρόβλεψη για την κατάλληλη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ως προς το σχεδιασμό της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και τη λειτουργία της συνεκπαίδευσης και τη διαχείριση του κοινού χρόνου παιδιών με αναπηρίες και χωρίς αντίστοιχα.

Σημειώνεται περαιτέρω με έμφαση η ανάγκη ενίσχυσης της πρώιμης παρέμβασης από τη στιγμή που το παιδί γεννιέται και πριν φτάσει την προσχολική/σχολική ηλικία, με παράλληλη ενδυνάμωση και στήριξη προς το σκοπό αυτό της οικογένειας και του παιδιού από κοινωνικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες στην κοινότητα.

Η ΕΕΔΑ δράττεται της ευκαιρίας να επισημάνει ότι παρακολουθεί εξίσου το ζήτημα²⁴ της απρόσκοπτης παροχής εξατομικευμένων υπηρεσιών υγείας- ειδικής αγωγής – θεραπευτικής αποκατάστασης προς τα παιδιά με αναπηρίες και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες με τη διασφάλιση από την Πολιτεία των εγγυήσεων για τη χωρίς διάκριση διαθεσιμότητα των υπηρεσιών υγείας, την εξασφάλιση της προσβασιμότητας στις υπηρεσίες σε όλη τη χώρα, συμπεριλαμβανομένων των απομακρυσμένων ή/και νησιωτικών περιοχών, και την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας – ειδικής αγωγής.

Δεδομένου ότι «δεν υπάρχει πια καμία δικαιολογία για να αφήνουμε πίσω μας τα Άτομα με Αναπηρίες»²⁵, η ΕΕΔΑ θα ήθελε να εκφράσει την ευχή για την ομαλή και έγκαιρη έναρξη του σχολικού έτους για όλα τα παιδιά σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, ελπίζοντας ότι αυτή η δέσμευση της Πολιτείας περιλαμβάνει και τα παιδιά με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ, τα οποία οφείλει να αντιμετωπίζει έμπρακτα ισότιμα και να δηλώσει για ακόμη μία φορά έτοιμη και πρόθυμη να συμβάλει σε αυτό, σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς που εμπλέκονται στην προαγωγή και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των παιδιών με αναπηρίες και/ή ΕΕΑ.

²⁴ [Ανακοίνωση ΕΕΔΑ σχετικά με την παροχή υπηρεσιών ειδικής αγωγής \(30.1.2017\)](#)

²⁵ ["No more excuses to leave persons with disabilities behind!!"](#), βλ. UN, Office of the High Commissioner for Human Rights, Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities, Ms Catalina Devandas Aguilar.